

В.С. БОРИСОВИЧ, И.С. БЕЛОГУР, канд. техн. наук, асистент,
Ю.И. ВЕЦНЕР, викладач-стажист, **А.С. САВЕНКОВ**, докт. техн. наук,
професор

Вплив карбаміду на азотнокислотну витяжку в виробництві азотно-фосфорних добрив

Перед Україною постала проблема з забезпеченням сільського господарства добривами на базі власної фосфатної сировини. В Україні існують родовища фосфатної сировини (Стремигородське, Новополтавське та Ново-Амвросіївське), але вони низької якості, вміст P_2O_5 приблизно становить 5–8 %. Дослідження фосфат глауконітового концентрату Ново-Амвросієвського родовища з застосуванням різних методів виявлено наступний мінералогічний склад сировини (% мас.): фосфорит 3,0–5,0; апатит 27,0–29,0; кальцит 21,0–23,0; магнезит 0,5–0,9; глауконіт 13,0–15,0; лімоніт 0,4–0,6; кварц 26,0–28,0; польові шпати 2,9–2,1.

Розкладення початкової сировини проводили з допомогою нітратної кислоти. Утворюється азотно-кислотний розчин (АКР), наступного складу (% мас.): $[HNO_3]$ – 4,5–5,0; $[H_3PO_4]$ – 8,0–9,0; $[Ca(NO_3)_2]$ – 37,5–40,0; $[Mg(NO_3)_2]$ – 2,0–3,0; $[(Fe,Al)(NO_3)_3]$ – 3,3–4,0; $[(K,Na)NO_3]$ – 0,05–1,0, а також шлам 10–15 % у перерахунку на оксид $[SiO_2]$ і в газову фазу виділяються CO_2 , HF , NO_x – 3–5 %.

Для розробки подальшому технології отримання азотно-фосфорного добриво. Слід понизити вміст кальцію в азотно-кислотному розчині, в якому він присутній у вигляді нітрату кальцію, з метою подальшому підвищити засвоювані форми в готовому продукті.

Для цього необхідно вивести з азотнокислотного розчину від 40 до 70 % CaO . У перерахунку на $Ca(NO_3)_2$ складає 16,3–28,5 % з 38–40 % в початковому розчині. Існує ряд різних методів, які виводять надлишок нітрат кальцію з АКР [1].

На кафедрі ХТНР, каталізу і екології були проведені експерименти по виділенню нітрату кальцію з початкового розчину АКР карбамідом.

Для досліджень використали бінарну систему, що складається з 3-х компонентів $CO(NH_2)_2$ – $Ca(NO_3)_2$ – H_2O .

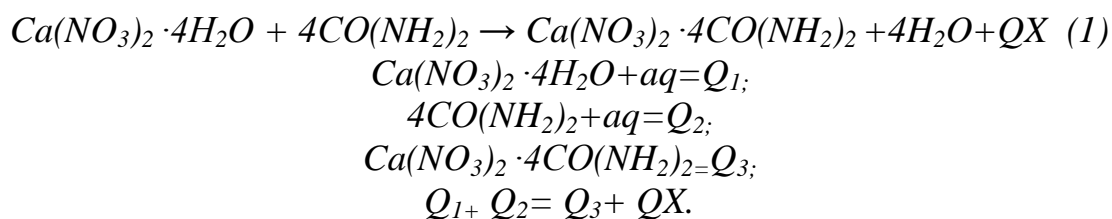
Методика дослідження системи $Ca(NO_3)_2$ – HNO_3 – $CO(NH_2)_2$ – H_2O полягає у змішуванні при температурі при строго заданому співвідношенні, перемішуванні і охолодженні, вийшла суміші і виділення з неї кристалів нітрату карбаміду.

Методика дослідження системи $CO(NH_2)_2$ – $Ca(NO_3)_2$ – H_2O полягає у змішанні початкових компонентів при температурі та строгому заданому співвідношенні, перемішуванні і охолодженні. З отриманої суміші відокремлюють кристали нітрату карбаміду.

Згідно з отриманими даними у бінарній системі $CO(NH_2)_2-Ca(NO_3)_2-H_2O$ існують солі в рідкій фазі в двох видах при 25°C: якщо $Ca(NO_3)_2$ – 18,19 мас. % і $CO(NH_2)_2$ – 60,51 мас. % у твердій фазі утворюється $CO(NH_2)_2+Ca(NO_3)_2\cdot 4CO(NH_2)_2$; якщо $Ca(NO_3)_2$ – 60,18 мас.% і $CO(NH_2)_2$ – 12,14 мас.% у твердій фазі утворюється $Ca(NO_3)_2\cdot 4H_2O+Ca(NO_3)_2\cdot 4 CO(NH_2)_2$

Отримана сполука $Ca(NO_3)_2\cdot 4CO(NH_2)_2$, значно менш гігроскопічна, чим тетрагідрат нітрату кальцію. Тому він буде розглянутий, як варіант для збільшення якості азотнофосфорного добрива.

Для здійснення процесу отримання $Ca(NO_3)_2\cdot 4CO(NH_2)_2$, представляє інтерес визначення теплового ефекту реакції. Вона була розрахована із застосуванням закону Гесса по наступним рівнянням:

де Q_1 і Q_2 є відомими величинами і рівні відповідно (-30,29) кДж/моль та (- 58,04) кДж/моль. Величина Q_3 , визначене по нахилу прямої в координатах $Lq=1/T$, рівно (-22,80) кДж/моль. Тепловий ефект реакції склав:

$$QX = Q_1 + Q_2 - Q_3 = -30,29 - 58,04 + 22,80 = -65,53 \text{ кДж/моль}$$

Проведені експерименти по встановленню фізико-хімічних показників $Ca(NO_3)_2 \cdot 4CO(NH_2)_2$, які представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Фізико-хімічні показники $Ca(NO_3)_2 \cdot 4CO(NH_2)_2$	
Найменування	Значення
Щільність (при 20 °С), г/см ³	1,66
Температура, °С: плавлення	152,5
розкладення	197–210
Гігроскопічна точка (при температурі 20 °С), %	139,3

Шляхом кристалізації з розчину може бути виділене сполуки $Ca(NO_3)_2\cdot 4 CO(NH_2)_2$ або $Ca(NO_3)_2\cdot CO(NH_2)_2\cdot 3H_2O$. Можна припустити, що в розчинах є комплекси змінного складу [2]

Список літератури:

1. Гольдинов, А.Л. Комплексная азотнокислотная переработка фосфатного сырья. – Л.: Химия, 1982. - С. 218.
2. Кучерявый В.И. Синтез и применение карбамида. – Л.: Химия, 1970. - С. 448.